

**„EZEN SZENT SZÁNDÉKOMAT BÉTELLESÍTSEK,
ÚGY LÉSZEN AZ ÚR ISTENNEK ÁLDÁSA AZ EGÉSZ FAMILIÁN”:
EGY HAJADON ASSZONY VÉGRENDELETE A 19. SZÁZAD ELEJÉRŐL**

NAGY BETTINA

A testamentumok gazdag forrásértékét az utóbbi évtizedekben a magyar történészek is felismerték. Számos hazai kutató vállalkozott arra a feladatra, hogy egy-egy társadalmi csoport, köztük egy-egy főúri család tagjainak végrendeleteit ne csak kiadja, hanem fel is dolgozza az adott forrásokat. A legújabb kora újkori társadalomtörténeti kutatások során Tüdős S. Kinga az erdélyi testamentumok örökösödésének jogait vizsgálta¹ – nagyobb hangsúlyt fektetve a székelyek társadalmi csoportjának bemutatására. A 18. századi erdélyi arisztokrácia végrendeleteinek feltárásával a közelmúltban Papp Klára foglalkozott.² Szende Katalin a szabad királyi városok közül Pozsony, Sopron és Eperjes lakosságának középkori végrendeleteit dolgozta fel munkájában, mégpedig urbanizációs, gazdasági és társadalmi tényezők vizsgálata által.³ Mellettük Rácz István nevét érdemes kiemelni, aki debreceni végrendeleteket dolgozott fel, de Nyíregyháza városából is vannak a 18. századból származó kiadott végrendeletek. Nem utolsósorban pedig Horváth József tett kísérletet, hogy három kötetben adja közre a 17. században keletkezett győri testamentumok forráskiadását.⁴ Mátay Mónika doktori disszertációjában egy újfajta elemzési módszert használt fel: kvantitatív és kvalitatív elemzések során járta körül az általa választott testamentumokat – így létrehozva egy kerek egész történetet.⁵ Egy időszak s korszak teljes megismeréséhez a lehető legteljesebb forrásfeltárás szükséges, hogy egy adott személy vagy térség múltja megismerhetővé váljon. A végrendeletek forrásértékét megnöveli az a tény, hogy a testamentum közlőjének élete akár alaposabban is megismerhető más források bevonásával.⁶

A végrendeletek szabályozása Szent István koráig vezethető vissza. Werbőczy István *Hármaskönyvében* foglalta össze a végrendelezés alapjait, amelyek egészen 1848-ig mérvadóak maradtak a nemesség számára. Számos különbség figyelhető meg ugyanakkor az egyes felekezetek és társadalmi csoportok végrendeleteinek tekintetében. A nemesség körében a testamentumok írásakor megfigyelhető volt a főbb formai szempontok betartása. Elmondható, hogy ünnepélyes keretek között

¹ TÜDŐS S. 2008, 205–206.

² PAPP 2013, 135–140.

³ SZENDE 2004.

⁴ HORVÁTH 1996, 15.

⁵ MÁTAY 2004, 248–252.

⁶ IVÁNYOSI-SZABÓ 2002, 5.

készültek, és hiteles személyek aláírásával, illetve pecséttel erősítették meg azok érvényét.⁷

Dolgozatom célja az, hogy közelebbről szemügyre vegyem a 19. század elején elhunyt Mailáth Angelika életét, származását, családját a végrendeletein keresztül. Kutatásomban arra keresek választ, hogy milyen életpálya olvasható ki egy hajadonként élő asszony végrendelezéséből, valamint a rendelkezésünkre álló egyéb forrásokból. Hogyan ábrázolta magát? Személyes, esetleg jogi megfontolás vezérelte-e a testálót végrendeletének elkészítésekor? Emellett fontosnak vélem megvizsgálni azt is, hogy kiket és milyen sorrendben említett meg az iratban, ami azt is tükrözi, hogy kik töltötték be fontosabb szerepet az életében, kik vették körül élete utolsó napjáig. Ennek érdekében szükséges röviden felvázolnom a Mailáth család történetét. Azonban mindenképpen előre kell bocsátanom, hogy Mailáth Angelika családtagjaihoz írott levelei nem kerültek elő a családi levéltár általunk eddig megvizsgált részéből.

A Mailáth családdal mostohán bánt a történetírás, hiszen a család tagjainak életrajzi adatai olykor pontatlanok, hiányosak és jelentős részben ellentmondásosak. Ez azért is meglepő, mert egy olyan nagy múltú nemesi családról van szó, amely tárnokmestert, országbíró, jogügyigazgatót, titoknokot, kamarai tanácsost, az udvari kamara alelnökét, királyi udvari alkancellárt, udvari kancellárt, államminisztert, királyi kincstartót, főkancellárt, illetve számos vármegye főispánját, valamint író, tudóst és egyházi személyt adott az országnak. Tehát jelentős hatást gyakoroltak egy-egy régió, de akár az egész ország történelmére. A család számos férfi tagja tartalmaz és hosszú hivatali pályafutása során feljutott a világi hierarchia magyarországi csúcsaira. Emellett házasságkötéseik révén is fontos tisztségeket szereztek, és megszilárdították befolyásukat az arisztokrácia köreiben. 1783-ban a Mailáth család II. József által grófi rangra emelkedett.

A Mailáth család jelenlegi ismereteink szerint a 17. században tűnik fel Hont vármegyében. Az első általunk biztosan ismert ő, akit kiemelhetünk a család történetéből Mailáth Miklós volt. Róla tudjuk, hogy „Nicolaus Szekhelyi” néven 1638. július 28-án a nagyszombati egyetemen bölcséletből (*philosophia*) tett vizsgát, ezáltal pedig babérkoszorús (*baccalaureusi*) rangot nyert.⁸ Ezt bizonyítja, hogy *Exercitatio Philosophica* címen Pozsonyban jelentette meg értekezését. Mivel a nyomtatáshoz pénze nem volt, művét Lósy Imre esztergomi érseknek ajánlotta, biztosan tudván, hogy így a bőkezű és tudománypártoló érsek a költségeket is viselni fogja. Kérdéses viszont, hogyan jutott el az erdélyi származású Mailáth Miklós Nagyszombatba. A szakirodalom alapján azt mondhatjuk, hogy az erdélyi katolikusok 1610-et követően nehézzé vált helyzete miatt kerülhetett régi erdélyi katolikus családok ifjainak kísérőjeként a városba. Hivatali pályafutását illetően kiemelendő, hogy első ízben titoknok volt, majd 1662-től királyi jogügyi igazgató lett, és egészen 1673-ig töltötte be tisztségét.⁹ Ismeretes, hogy Mailáth Miklós leszármazottai

⁷ KUJBUSNÉ MECSEI 1993, 42–45.

⁸ Internet: www.eruditio.hu/ermk/1745.jpeg (utolsó letöltés: 2018. november 25.)

⁹ NAGY 1860, 249.

s azok utódai a józsefi, illetve a györgyi ágat hozták létre, amely ágak tagjai a már fentebb felsorolt hivatalokat töltötték be. Így például Mailáth Antal, aki Zemplén vármegye aljegyzőjéből rövid időn belül főkancellárrá vált.

Mailáth Miklós unokája, Mailáth I. József Hont vármegyében kezdte meg hivatali pályáját. Nem a vármegyei nemesség tipikus képviselője volt: ismeretes, hogy 1741-ben például az özvegy Kollonich Ádámnét képviselte az országgyűlésen. Nagy vagyonnal sem rendelkezett haláláig.¹⁰ Bizonyos azonban, hogy az 1735-ben özvegyen maradt Lőrinczy Kata örökölte a kiskéri birtokot, 23 telekkel, 605 hold földdel, 22 jobbággal, két házassal és egy házatlan zsellérral. Emellett Nyitra vármegyében, Elecske településen egy jóval kisebb birtokkal rendelkezett.¹¹ Feleségétől, berniczei Lőrinczy Katától hét gyermeke született; Orsolya, Klára, Angelika, Antal, Ferenc, I. György és II. József. Mailáth I. József pályafutása a későbbi generációkban teljesedett ki.

Fiáról, Mailáth II. Józsefről már jóval több adat áll rendelkezésünkre. 1735-ben született Nagyszombatban, és itt kezdte meg hivatali karrierjét is. Első ízben jegyző volt, majd elfoglalta az első alispáni hivatalát, s ezt követően birodalmi szinten folytatta megkezdett hivatali pályafutását. 1779-ben már Mária Terézia nevezte ki Fiume kormányzójává, ezután Szeverin vármegye első főispánja lett. 1785-ben a pesti kerület királyi biztosává nevezték ki. Ebben az évben, 1785-ben grófi rangra emelkedett. 1787-ben alkancellárrá vált, s 1791-ben a bécsi udvari kamara alelnöki tisztségét is megkapta. 1795-ben visszatér Magyarországra, ahol a tárnokmesteri tisztséget nyerte el. Haláláig államminiszter volt, és Borsod, illetve Verőce vármegyék főispáni címét viselte.¹² Kétszer nősült: első feleségétől, nagybossányi Bossányi Máriától kilenc, második feleségétől, gróf Sándor Annától pedig öt gyermeke született.

A Mailáth család esetében voltak olyan családtagok is, kiváltképpen a hölgyek, akik természetesen távol maradtak a politikától, hiszen nekik az élet más területein kellett helytállniuk. Voltak, akik hajadonként éltek egész életük során, míg mások családayaként, uradalmak irányítójaként tevékenykedtek. Nem volt ez másként Kellemesi Melczer Lászlóné gróf Mailáth Mária esetében sem. Mailáth II. József államminiszter és nagybossányi Bossányi Mária negyedik gyermekeként 1770. január 15-én született Kiskérben. Apja, ahogy előzőleg már említettem, kétszer nősült, első házasságából született lányai közül Mária volt a legidősebb. Fiatalon férjhez ment: Kellemesi Melczer László felesége lett. Mailáth Mária levelezésének egy része fennmaradt a családi levéltárban. A forrásoknak azonban csak csekély részét képezik azok a levelek, amelyek alapján a Mailáth családdal való kapcsolatát alaposabban vizsgálhatnám. Ami bizonyos, testvérével, Mailáth III. Józseffel közvetlen kapcsolatban állt, amint az egy 1824. február 23-án kelt levélből is kiderül. Ebben ugyanis József a grófnő tudtára adta nénikéjük, Angelika halálát. A kiskéri jószágban hajadonként élő Angelika 94. életévében hunyt el, és amint a levélből

¹⁰ SZIJÁRTÓ M. 2017, 292.

¹¹ FÓNAGY 2013, 356, 418.

¹² SZIJÁRTÓ M. 2017, 293.

tudjuk, apjuk és bátyja, Mailáth III. József költségén élhetett a kiskéri birtokon az őt megillető színvonalon. Unokaöccse, Mailáth III. József elfogadta Angelika utolsó akaratát, miszerint a kiskéri uradalom, a hozzá tartozó birtokok és szőlők az ő tulajdonában maradnak. Angelika végakarata szerint, mint ezt József leírja, az atyafiságot illető portékáival szabadon rendelkezhetett Mailáth Mária – abban az esetben, amennyiben testvére, János adósságát rendezi. 1000 forintot örökölt Angelika a testvérétől, Mailáth Antaltól, de ezt az összeget Mailáth III. József kölcsönbe adta testvére, János számára. Fivérük, Mailáth János gazdag főúrként kezdte életét. Noha, a legfiatalabb volt a testvérek között, ő örökölte a család törökbálinti birtokát és a nustári uradalom nagy részét. Író létére azonban nemigen értett a gazdálkodáshoz. 1811-ben eladta a törökbálinti birtokot, azonban a devalváció következtében az összeg elértéktelenedett.¹³ Kazinczy Ferenc levelezéséből tudjuk, hogy Mailáth János bujkált hitelezői elől, hol Budára, hol pedig Bécsbe menekült adósságai miatt.¹⁴ Mailáth József segíteni kívánt öccsének ezzel az összeggel. Angelika halála után az összeget vissza kellett azonban fizetni a nagyszombati Districtuális Tábla részére, így Mailáth Máriára hárult az összeg visszafizetése.¹⁵ Feltételezhető, hogy ez a végrendekezés feszültséget okozott a családtagok között, hiszen Mailáth Máriát anyagi költségek terhelték. Ennek fejében megörökölte nagynénje tárgyait – már amennyiben minden a testvére által küldött levél szerint történt. Úgy gondolom, érdemes megvizsgálni Mailáth Angelika végakarátát, hogy valóban így döntött-e a hajadonként élő asszony és a róla mindenkor gondoskodó unokaöccse, Mailáth III. József valóban teljesítette-e utolsó kívánságait.

Tanulmányunk főszereplője Mailáth Angelika, aki Kiskéren látta meg a napvilágot 1730-ban Mailáth József és berniczei Lőrinczy Kata gyermekeként. Angelika őt testvérével együtt Kiskéren nevelkedett. Testvérei közül Mailáth II. József és Mailáth György voltak azok, akik tovább vitték a család grófi ágát. Lánytestvére, Mailáth Julianna St. Pöltenben élt apácaként, életéről egyelőre kevés adat ismert. Kutatásaim jelenlegi állása szerint nem ismeretes, hogy milyen tanulmányokat folytatott Angelika. Nem maradt fent a családtagokkal folytatott levelezése. Forrásként a halála után összeírt leltárból és végrendeletéből idézhetjük fel életének néhány mozzanatát. Végrendeletének első változatát 1806-ban vetette papírra.¹⁶ 27 éves, amikor apja, Gróf Mailáth József, a hétszemélyes tábla ülnöke meghalt. Anyja halálát követően 61 évesen maradt egyedül. Ahogyan fogalmazott: „hajadon fővel szüleimtől árvaságra maradtam, nem ugyan gyermeki korban, hanem meglett esztendeimben [...]”¹⁷ Végrendelete betekintést enged az olvasó számára, hogyan is élt a mindennapokban. Elmondja, hogy testvérével, Józseffel, atyjuk házában

¹³ KOLOS 1938, 19.

¹⁴ *KazLev* XIX. 237.

¹⁵ MNL OL P 1829. 7. No. 261.

¹⁶ MNL OL P 1829. 7. No. 261.

¹⁷ MNL OL P 1837. 42. No. 3–4. Apja 1757. január 12-én hunyt el, ezt követően feltételezhető, hogy anyjával élt a kiskéri uradalomban. Berniczei Lőrinczy Kata pedig 1791. december 7-én halt meg. Angelika 61 évesen jutott árvaságra.

éltek halála napjáig. Mailáth József a törvény szerint köteles volt hűgáról gondoskodni.¹⁸

A végrendelet néhány sorából kitűnik, hogy Angelika és József jó viszonyt ápoltak, szoros kapcsolat lehetett a két testvér között. József szívesen támogatta hűgát élete során. Angelika így emlékezik meg erről: „nevezett Ötsém, sorsomhoz képest, gondomat viselni, a mit ugyan visette is, soha semmi szükségét nem hagyott, sótt megvallom hogy amivel nem is tartozott, mégis sokat tselekedett nékem [...]”¹⁹ Egész családjával harmonikus lehetett a grófnő viszonya. Mailáth II. József kétszer házasodott, első feleségétől, nagybossányi Bossányi Máriától kilenc gyermeke született. Angelika végrendeletében „onokáim”-nak nevezte testvére gyermekeit, és kijelentette, hogy az első házasságból született gyermekeknek szánja kevés ezüstjét. Ezen momentum azt is sejteti, hogy saját maga értéktárgyait olyanokra hagyta, akikkel igen bensőséges viszonyban állt. Nem érezhető keserűség a sorok között, viszont az „onokáim” kifejezés talán arra is utalhat, hogy Mailáth Angelika saját családra vágyott, noha számára nem adatott meg a lehetőség, hogy gyermekei születhessenek. Ragaszkodott tehát rokonaihoz. Érdekes, hogy csak hat gyerek nevét említi, akiknek hagyatékozni szánt ezüstjeiből:

„III. Józsefnek: 1 pár ezüst gyertyatartót,
 Károlynak: 1 pár kést és kanalat,
 Katalinnal: 1 pár kést és kanalat,
 Máriának: 1 pár kést és kanalat,
 Johannának: 1 pár kést is kanalat,
 Juliannának: 2 pár kést és 2 kanalat. Ezt tartás meg örök emlékezetre.”²⁰

Angelika remélte, hogy testvérei e csekélységek miatt nem háborodnak majd fel, hiszen nekik is szánt hagyatékából némi ezüstöt. Leírja, hogy van még egy osztó kanala, kilenc kávé kanala, tizenkét evőkanala, két pár kisebb ezüst kése és egy cukortartóra való ezüst iskátulája.²¹ Arra kérte testvéreit, hogy ezen osztozzanak meg testvériesen. Az örökösök között felosztandó vagyontárgyakból testvére, Mailáth Ferenc lánya is örökölt. Mailáth Annát szintén „unokaként” nevezte, akire egy pár ezüst kést és villát, kanalat és az ő saját kis kanalát kívánta ráhagyni. Emellett egy aranyórát is ráhagyott. A nemesi végrendeletek sajátosságaként értelmezhető, hogy az oldalági rokonok, a testvérek és azok utódai is rendszerint megjelennek a végrendeletekben. A rokonokra való hagyatékozás az örökösödési rendszerrel van összefüggésben. Jelen esetben, tehát Angelika végrendeletében név szerint megjelennek az örökösök, akik mindnyájan ezüsből készült használati tárgyat esetleg

¹⁸ Gróf Mailáth II. József ekkor 54 éves, Mailáth György és Mailáth Ferenc mellett a legidősebb fiúként 1791-ben átveszi a családfenntartó szerepét.

¹⁹ MNL OL P 1837. 42. No. 3. (Kiskér, 1806. január 1.)

²⁰ MNL OL P 1837. 42. No. 3. Az ezüst gyertyatartó értelmezhető a vallásosság jelképeként. Végrendeletben többször is helyet kapott a hit és a katolikus egyház.

²¹ Az 'iskátula' értelmezhető dobozként, de szokás skatulyaként említeni, ilyen értelemben szelencének is tekinthetjük. In: EMSzT 1993, 797.

ruhadarabokat kaptak, nehogy óvást tegyenek a testamentum ellen, és hogy – ahogyan Angelika is megfogalmazta – megemlékezzenek róla halálát követően.²²

A testamentum terjedelmesebb része a vagyon felosztását tárgyalja. Általános örökösként nem nevez meg senkit, s pénzt sem ír elő senki számára. Feltételezhető, hogy unokaöccsét tekintette pénzügyei, majd testamentuma végrehajtójának, így elképzelhető, hogy nem érezte szükségét általános örökös kinevezésének. Végrendeletéből nyilvánvalóvá vált, hogy anyai ágról örökölt egy kisebb összeget, 1500 forintot. Az ingó portékából kapott 604 forintot, két kisebb épületből pedig egy szerényebb összeget, mindössze 11 forintot. Említést tesz Lőrinczi nevű bátyjáról, akitől 111 forintnyi örökséget szerzett, míg nagynénje, Lőrincz Magdolna 130 forintot hagyott rá. Testvérétől, Mailáth Antal győri kanonoktól és bajóczi préposttól 1500 forintot örökölt, amelyet az alábbiak alapján kívánt elosztani.²³ „[...] ebből 100 forintot hagyok lelkeért, úgy mint 50net Szent Misékre, és azokat mindjárt elmondassák, 50net pedig szegényeknek mindjárt osszák, hogy lelkeért imádkozzanak.” A végrendelet következő részében Angelika fehér ruháit kívánta szétosztani testvérei között, feltételezhetően a lánytestvéreire gondolt. Amennyiben testvérei nem tartanak igényt az alsó és felső ruhákra, úgy azt kéri, hogy osszák szét a ruhaneműinek egy részét valamelyik szegény nemes családnál, másik részét pedig a szolgálatban lévő lányok és asszonyok között. A szegények támogatása többször is nagyobb hangsúlyt kapott a végrendeletben.

A végrendelet folytatásában több személynek is szánt kisebb összeget, név szerint Bodhorszky Jánosnénak és Horváty Györgynek 100-100 forintot juttatott. Keresztgyerekeiről sem feledkezett meg, akikről annyit tudunk a forrásokból, hogy Udvardy Antalné gyermekeit jelentették. A végrendelet utolsó soraiban leírja, hogy 100 forintról még nem rendelkezett, azt majd később fogja megtenni, és halála után a végrendelete mellett kell megtalálniuk az örökösöknek. A testamentum utolsó soraiban temetéséről is gondoskodott: 50 forintot különített el erre, s kérte, amennyiben kevés lenne e bizonyos összeg, egészítsék ki a hátralévő részét.²⁴

Mailáth Angelika hagyatékában fennmaradt végrendeletének egy későbbi változata is, amelyet halála évében, 1823-ban jegyzett le. Feltételezhető, hogy korára való tekintettel – hiszen ekkor már 93 éves volt – egyre inkább érezte, hogy utolsó éveiben járhat. Az újabb végrendelet első soraiban elmondta, hogy „az emberi életnek bizonytalan idejét tökéletesen ép elmével e következő pontokban kívántam kinyilatkoztatni végső szándékomat, kívánságomat és akaratomat”.

Mailáth Angelika vallásosságát bizonyítja, hogy egyrészt a templom részére is adakozott, másrészt számos helyen vallási toposzokat használt. Megjelent mindkét testamentumában az imádságos bevezetés, mindemellett saját lelki üdvéről, illetve

²² SZENDE 2004, 105–107.

²³ Majláth Antal győri kanonok 1739-ben született Kiskereskényben. 1755-ben Bécsben a jezsuita rendbe lépett, majd bölcséleti doktorrá lett. Nagyszombatban tanított négy évig, majd ezt követően hitszónoknak nevezték ki. 1773-ban teológiát oktatott, majd Győrött az akadémia igazgatójának nevezték ki. SZINNYEI 1902, VIII. 322–324. col.

²⁴ MNL OL P 1837. 42. No. 4.

a róla való megemlékezésről is hosszasan írt.²⁵ Ez utóbbi kapta a legnagyobb hangsúlyt életének utolsó évében írott végrendeletében. Halála után is gondoskodni kívánt továbbá a kiskéri uradalomban dolgozókról is. Temetését szinte teljesen megtervezte: nem kért nagy és pompás búcsúztatást, s úgy óhajtotta, hogy csak közelebbi rokonai, „atyámfiak” nyilvánítsanak részvétet. Név szerint leírta, hogy kik legyenek jelen a megemlékezésen: Borosné Mailáth Anna, Földváryné Halácsy Anna, Udvardyné Horváthy Terézia, Mailáth János és Ignác, testvérei közül pedig Mailáth József és György, valamint gyermekeik. Feltételezhető, hogy szakítani akart a hagyományokkal, esetleg az is vezérelhette jelen döntésben, hogy megromlott a viszonya a Mailáth család többi tagjával, ezért nem kívánta a végső tisztesség idején sem a többi családtag jelenlétét. Míg családja más tagját máshova temették, Angelika úgy rendelkezett, hogy őt a kiskéri templom előtt, az általa édesanyja részére készített kriptában helyezték végső nyugalomra. A kiskéri páter káplán részére 30 forintot rendelt, akit mindezért arra kötelezett, hogy misét mondjon érte. Az orgonistáknak 10 forintot rendelt.

A szolgálatában lévő cselédekről is megemlékezett, halála után azonnali hatállyal kifizetésüket rendelte el. Végrendeletéből kiderül számunkra az is, hogy kik szolgáltak a kiskéri uradalomban. Így biztosan tudható, hogy több cseléd állt a család szolgálatában. Emellett a szakácsot és a szobalányt is 10-10 forint, a két szolgálót pedig 5-5 forint illette. Nem feledkezett meg az inasról sem, aki 5 forintot kapott, gazdaasszonya pedig 20 forintban részesült. A komornát, aki saját szolgálatában állhatott – míg ezt a többiekéről nem tudjuk – név szerint nevezte meg: Katának hívták, s neki is 10 forintnyi összeget hagyott.²⁶

Egyéb jótékonyásra is szánt némi pénzt, melyet a lévai ispotály részére különített el, noha csekély 1-1 forintot szánt az adakozásra. A szegények segítése is hasonló célt szolgálhatott, hiszen Angelika úgy döntött, hogy a temetésén összegyűlő és egyéb szegények között összesen 8-9 forintot osszanak szét.²⁷ Életének utolsó évében az elmaradt 100 forintról is elkészítette a feljegyzést, amelyet – ahogy első testamentumában ígerte – valóban elhelyezte szobája szekrényében. (Kettő ilyen feljegyzést készített, mindkettőt 1823-ban.) A megmaradt 100 forintot komornája, Kata részére ajánlotta, mégpedig az alábbi feltételekkel: „Az fönt nevezett 100 forintról ilyen rendelést tészek, hogy ha Kata nevű örömben tartott leányom férjhez nem menne az én életemben, tehát adjanak néki az fönt nevezet 100 forintból 50 forintot és azon párnákat, a mellyek abban az ágyban lésznek a melyben én meg halok, hogy ha pedig férjhez menne életben adjanak néki 10 forintot.”²⁸ Megállá-

²⁵ Mailáth Angelika első, 1806-ban kelt végrendelete így kezdődik: „Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében. Amen.” MNL OL P 1837. 42. No. 3. Második, 1823-ban kelt testamentumát így kezdi: „A Teremtő Atyának meg váltó Fiúnak, és meg Szentölő Szent Lélek Úr Isten Nevében. Amen!” MNL OL P 1837. 42. No. 28.

²⁶ MNL OL P 1837. 42. No. 28

²⁷ MNL OL P 1837. 42. No. 28.

²⁸ MNL OL P 1837. 42. No. 29. Pontos dátumot nem közöl a lapon, csak egy évszámot, 1823-as keltezéssel.

pítható, hogy komornája nagyon közel állt hozzá, feltételezem, hogy a lány gyermekéveiben kerülhetett Angelika szolgálatába. Feltételezhető továbbá, hogy a nagyobb összeg s az ágyban található párnák a komorna hozományát jelentették.²⁹ Nem tudhatjuk, hogy született-e a korszakra jellemző megállapodás a szolgáló hozományának teljesítéséről, de nem zárható ki ennek lehetősége sem. A másik feljegyzés a lap hátoldalán olvasható: itt az első végrendeletében örökségül hagyott ezüst dolgait részletezi újra. Gazdasági jellegű feljegyzéseket nem tartalmaznak a testamentumok, így csak azok kiegészítéséből derül ki, hogy Mailáth Angelika szőlőfölddel is rendelkezett, amelyet saját pénzén vásárolt. Nem nevezett meg örököst a szőlőnek, kérte viszont a leendő tulajdonosokat, hogy aki megszerzi, majd továbbadja azt, minden éven szentmisét mondasson érte.³⁰

Mailáth Angelika viszonylag részletes, stilsztikáját tekintve is kiemelkedő végrendelezéseket írt, ami valóban arra enged következtetni, hogy teljesen tudatánál volt végrendeleteinek megírásakor. Nem rendelkezett ugyan jelentős vagyonnal, ami feltehetőleg hajadon állapotából is adódott. Kevés vagyona mellett szobája értékeit volt lehetősége testálni. Unokaöccse, Mailáth III. József és unokahúga, Mailáth Mária sajátos módját választották az örökség felosztásának. A fentebb bemutatott végrendeletből kitűnik, hogy Mailáth Mária örökösként 1 pár kést és kanalat kapott a testamentum szerint. József nem adhatott volna kölcsön testvérének 1000 forintot, hiszen azt nagynénje a mindenkori kiskéri birtokosoknál szerette volna letétbe helyezni. A családi levéltárban megtalálható volt egy leltár, amelyet Angelika halálát követően készítettek el. Elmondható tehát, hogy utolsó akaratát nem teljesítették. Függetlenül azonban attól, hogy mennyiben hajtották végre, Mailáth Angelika végrendelete érdekes és különleges adalékul szolgál egy kevésbé szokványos családtörténet feltárásához. A dokumentum által – és egyéb források felhasználásával – mélyebb betekintést nyerhetünk a Mailáth család történetébe.

*

Az alábbiakban a végrendelet szövegét közlöm, mégpedig a mai helyesíráshoz közeli állapotnak megfelelő nagyon kevés átírással: a ma egybeírandó szavakat ennek megfelelően egybeírtam, míg a kis és nagy betűket a maihoz közelítő módon javítottam. A szövegben előforduló helyesírási sajátosságokat azonban meghagytam. A hiányzó szövegekőzi írásjeleket jelzés nélkül pótoltam.

²⁹ REISZIG 1903. A cselédek és szolgálók bérét az 1724. december 7-én életbe lépett statutum szabályozta. Ennek értelmében a szolgálók 7 forintot, vastag fehér ruhát és egy pár csizmát kaptak fizetségként. Mailáth Angelika szolgálóival szemben ennek értelmében bőkezűen bánt, hiszen 10-10 forintot biztosított vagyonából részükre.

³⁰ MNL OL P 1837. 42. No. 30.

Majláth Angelika végrendelete I. 1806. január 1.³¹

Atyának és Fiúnak és Szent Lélek Istennek nevében. Amen.

Mivel én hajdon fővel maradtam szüleimtől árvaságra maradtam, nem ugyan gyermeki korban, hanem meglelt esztendeimben azótától fogva mindenkor testvér ötsémmel gróf Majláth Józseffel az atyám házában laktam holtom napig, noha ugyan törvény szerént köteles volt az főnt nevezett ötsém sorsomhoz képest gondomat viselni amit ugyan visette is, soha semmi szükségét nem hagyott szenvedni, sőt megvallom hogy amivel nem is tartozott, mégis sokat tselekedett nékem. Én is tehát az első aszonytól maradt onokáimnak ezen kevés ezüstömet hagyom gróf Majláth Józsefnek egy pár ezüst gyertyatartót, Károlynak egy pár kést és kanalat, Katalinnak, Máriának, Johannának egy-egy pár kést és kanalat, Juliannának 2 pár kést, két kanalat, eztet tartsák meg örök emlékezetre. Reménylem, hogy azt testvérjeim ezen tsekélységért meg nem fognak háborodni, még vagyon egy osztó kanalam, 12 evőkanalam, 9 kávé kanalam, egy czukorra való ezüst iskátula, 2 pár kisebb ezüst kések, a négy testvérjeim osztozzanak föl ezzel, még vagyon egy pár ezüst késem, kanalam, ezüst villám, 1 kiskanál amellyekkel magam szoktam enni, eztet hagyom Majláth Anna onokámnak.

Testamentom szerint részesültem 1500 forintokban, az ingó portékákból 604 forintot, két kis épületekből 11gyet, Lőrinczi uram bátyám értékéből 111gyet, Lőrincz Magdolna néném után 130 forint, testvér ötsém Majláth Antal győri kanonoktól, és bajóczy prépost után nyertem 1500 forintot, ebből 100 forintot hagyok lelke mért, úgy mint 50net Szent Misékre, és azokat mindjárt elmondassák, 50net pedig szegényeknek mindjárt kiosszák, hogy lelke mért imádkozzanak.

A többivel öt részre Istenesen osztozzanak el, az fehér ruháimból, és felső ruhámból valamely atyámfija akar venni adjanak neki, hogyha pedig senki sem fogja akarni elvenni, egy részét adják valamely szegény nemes személyeknek, egy részt pedig szolgálatban lévő leányoknak és asszonyoknak.

Az 1000 forintomat, amellyet az klenodumért adódott, asztalra nem adom, hanem erről ilyen rendelkezésem teszem; 500 forintot hagyok kis-kéri az oltári Szentség előtt égő örökös lámpásra, úgy hogy vasárnapokon és ünnepnapokon Szent Mise és prédikáció alatt égjen, ez a főntnevezett pénz mindenkor annak kezénél maradjon, aki KisKért fogja bírni, azért valakik Gróf Majláth József ötsém után lesznek örökös urai KisKérnek, mindnyájukat kérem és intem, hogy ezen szent szándékomat bétellyesétsék úgy lészen az Úr Istennek áldása az egész familián.

100 forintot hagyok Bodhorszky Jánosnénak, 100 forintot Horvát Györgynek, 200 forintot Udvardy Antalné gyermekeinek, mint keresztgyermekeimnek, még az elmaradott 100 forintról utóbbi rendelést fogok tenni, úgy mint egy különös papiroson fogják megtalálni az testamentomom mellett, amelly 50ven forint ezen 100-ból elmaradott, hagyom temetésemre, ha az elég nem volna, az intézésemből ki fog telni, az arany órámat hagyom Majláth Anna onokámnak

Költ Kis-Kéren 1806 első januarii
Majláth Angela

---

³¹ MNL OL P 1837. 42. No. 3–4.

Mailáth Angelika második végrendelete³²

A Teremtő Atyának meg váltó Fiúnak, és meg Szentölő Szent Lélek Úr Isten Nevében.
Amen!

Én alább is megirt Székhelyi Mailáth Angelica megfontolván az emberi életnek bizonytalan idejét tökéletesen ép elmével e következő pontokban kívántam kinyilatkoztatni végső szándékomat, kívánságomat és akaratomat.

1. Halálom megtörténvén nem kívánok semmi pompás temetést, hanem hivattasának öszveleg közelebb való atyámfiai, úgy mint Mailáth Katalin Bodhorszkyne, Mailáth Anna Borosné, Halácsy Anna Földváryné, Horváthy The-rezia Udvardyne, Mailáth János és Ignác, és testvéreim József, és György gyermekei, és temetessenek el meghidegedett tetemeim (A temetéshez össze hivatandó egynehány Bay urak által)

a Kis-Kéri templom előtt a ianetuarium előtt lévő cryptába, melyet én az édes anyámnak készíttettem.

2. Temetésem után mingyárt fiztessenek ki a Páter Káplányok szent misékre harminc forintok azon pénzben amelly akkori időbe közöséges folyamatba lesz, ő pedig köteles légyen ezen miséket lelkemért minden haladék nélkül egymás után el mondani.
3. Temetésemért fiztessen le ugyan azon kis-kéri Páter Káplánynak két forint; az orgonistának pedig 10 forint; itt nem külömben a többi pénzbeli rendelésemnél is mindég az akkori pénznemét értvén.
4. Az akkoron szolgálatomba lévő cselédeknek e következő summákat kívánok mingyárt halálom után kifizettetni:

a szakácsnak tíz forintot,

a szoba leánynak tíz forintot,

Komorna Katának tíz forintot,

a gazdaasszonynak húsz forintot,

a két szolgálónak egynek-egynek agyék öt forintot, az inasnak 5 forintot.

5. A Lévai Ispotályba küldtessen minden koldús számára melly akkori időbe ottan fog tartatni egy-egy forint; azon koldúsoknak pedig akik temetésem alkalmatosságával öszvejönnek, vagy pedig más szegényeknek osztassanak ki nyolc forint, vagy kilenc forintok.

Költ Kis-Kérbe május holnapnak 1^{s6} napján 1823^{ik} esztendőben
Majláth Angela

³² MNL OL P 1837.42. No. 29–30.

Majláth Angelika leltára (1823. június 2.)³³

Alul irattak hitelesen valljuk, hogy mink tettes néha Székhelyi Majláth Angyela kisasszony javainak összeírása végett Kis-Kéri helységbe menvén ki, azokat Jambrikovits Pál tisztartó úrnak, nem külömben Juratska Franciska az meghalálozott kisasszony szobaleányának előmutatása mellett eképpen jegyeztük fel:

1^{szér} Egy 3 fiókos kemény fából készült „kasznyi”

2^{szér} Egy újabb 3 fiókos fából készült „kasznyi”, felső fiókban:

4 gyolts asszonyi nyakra való kendő

3 fehér slár

3 fehér kék szélű

2 fehér veres szélű

1 csipkés fél

1 nagyobb fehér slár, asszonyi nyakra való kendő

3 piket hálló, főkötő

1 gömbölő kosárka

1 másik kosárka, benne két csont kocka

1 papírból készült skatulya, ebben 1 darab császári királyi arany

1 avitt varró vánkös

1 fekete és kék pántlikából készült üres pugillaris

1 mintegy 8-ad rész rőf Perkál meteria [!]

1 réz tokocsában Szent Ignác képe

1 papírból készült skatulya, benne egy nagy kés

1 fiókos tükör, benne egy sűrű fésű, egy kaszakos képecske

1 törülköző kendő

Középső fiók:

1 pár harisnya

4 fehér vánkös haj

3 fehér gyolts kötény

6 vörös szélű

5 kék szélű

valamint vörös pamut, zsebbe való

2 zsebbe való vörös pamut gyolts kendő

4 fél háló kendő

1 vánkös karton haj

2 pár zsebes

1 karton, benne egy tarott kártya, a holmik alatt volt

1 vászon takaró

Alsó fiókban:

2 serikolt alsó szoknya

2 puder manoli

3 fehér rekli

3 vállasból készült háló rekli

1gyolcsból készült alsó szoknya, ez alatt 4 kis vászon takaró

Efelett is van egy szekrény;

³³ MNL OL P 1837. 42. tétel No. 26–27.

2 darab viaszgyertya, 2 pár bőrkesztyű
1 pár selyem kesztyű
1 pár fehér kesztyű
1 kis selyem zacskó
2 darab viaszgyertya
1 kis táskácska
1 kis olló
1 kötőűre való csont tokocska
Második fiókjában patikai szerekkel megtöltött skatulya: Egy stráfos zacskóban játékhoz való
Harmadik fiókjában holmi dirib-darab zöld és veres pántlika.
Negyedik fiókjában:
3 háló főkötő
1 rőf csipke
1 pár szemüveg
Egy csukó láda: ebben 5 asszonyi hálóing (jó vékony)
15 vékony ing
1 valamiből való rékli
Egy ágy, egy zöld és puhafából készültek;
ezen volt:
egy alsó párna
3 vánkos
1 felső párna
1 fehér-kék virágos takaró
2 irányba nyíló szekrény (kasznyi) ebben:
porcelánok, sötétkék és világoskék
1 alsószoknya
1 fehér lepedő
1 vászon ruhatakaró
1 iskátula, ebben egy selyem pántlika, szövéshez 3 kis bordácska
2 üres puhafa láda
2 fiókos szekrény, felül:
1 selyem kék erszény, benne egy karika és egy feszületet képző arany gyűrű
1 aranyóra
1 ezüst iskátula
2 ezüst gyertyatartó
6 pár ezüst evőkés
3 pár ezüst kés
1 darab 4 ágú ezüst francia villa
13 ezüst kanál
5 kávé és 1 összetört kanál
Használat végett az inasnak adott:
1 osztó kanál
6 evőkanál
Az összeírás Kiskéren, 1823. Mindenszentek havának 2-ik napján készült, Bellusi Baros József, Hont vármegye albirája és Báthy Sztruhár Ferenc Hont vármegye esküdtje által

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

MNL OL P 1829. 7. No. 261.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár, Kellemesi Melczer család levéltára, Majláth Máriához írott levelek: Mailáth József levele Kellemesi Melczer Lászlóné gr. Mailáth Máriának, 1824. február 23.

MNL OL P 1837. 42. No. 3–4.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár, Majláth család iratai: Majláth Angelika végrendelete, I. 1806. január 1.

MNL OL P 1837. 42. No. 26.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár, Mailáth család iratai: Majláth Angelika leltára, 1823. június 2.

MNL OL P 1837. 42. No. 27.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár, Mailáth család iratai: Majláth Angelika leltára, 1823. június 2.

MNL OL P 1837. 42. No. 28–29.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár, Majláth család iratai: Majláth Angelika végrendelete, II. 1823. május 1.

MNL OL P 1837. 42. No. 30.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár, Mailáth család iratai: Majláth Angelika végrendelete, II. 1823. május 1.

FELHASZNÁLT IRODALOM

EMSzT V.

Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár. V. Budapest, Akadémiai Könyvkiadó, 1993.

FÓNAGY 2013

FÓNAGY Zoltán: *A nemesi birtokviszonyok az úrbérrendezés korában.* Budapest, MTA Bölcsészettudományi Központ, TTI, 2013.

IVÁNYOSI-SZABÓ 2002

IVÁNYOSI-SZABÓ Tibor: *Kecskeméti testamentumok.* I. (1655–1767). Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára, 2002. (Forrásközlemények, 4.)

KazLev

Kazinczy Ferenc levelezése. XVIII. (1822. január 1.–1823. december 31.)
Sajtó alá rendezte: VÁCZY János. Budapest, MTA, 1908.

KOLOS 1938

KOLOS István: *Gróf Mailáth József 1786–1855*. Budapest, Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda, 1938.

KUJBUSNÉ MECSEI 1993

KUJBUSNÉ MECSEI Éva: Hagyatéki iratok (Szabolcsi nemesek és nyíregyházi mezővárosi polgárok végrendeletei, hagyatéki leltárai és árvagyámi számadásai a XIX. század első feléből). In: *Helytörténeti tanulmányok*. IX. Szerk. Dr. GYARMATHY Zsigmond. Nyíregyháza, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, 1993, 42–45.

MÁTAY 2004

MÁTAY Mónika: Historiográfiai viták a testamentumról. *Korall* 15–16. 2004, 248–270.

NAGY 1960

NAGY Iván: *Magyarország családi címereivel és nemzedékrendi táblákkal*. VII. Pest, Ráth Mór, 1960.

PAPP 2013

PAPP Klára: Egy 18. századi erdélyi hagyatéknak. In: *A magyar arisztokrácia társadalmi sokszínűsége, változó értékek és életviszonyok*. Szerk. PAPP Klára és PÜSKI Levente. Debrecen, Debreceni Egyetem Történelmi Intézet, 2013, 135–168. (*Speculum Historiae Debreceniense*, 12.)

REISZIG 1903

Dr. ifj. REISZIG Ede: Gömör-Kishont vármegye története. In: *Magyarország vármegyéi és városai*. Szerk. BOROVSZKY Samu. Budapest, Apollo Irodalmi Társaság, 1903.

Internet: mek.oszk.hu (utolsó letöltés: 2018. december 1.)

SZENDE 2004

SZENDE Katalin: *Otthon a városban. Társadalom és anyagi kultúra a középkori Sopronban, Pozsonyban és Eperjesen*. Budapest, MTA Történettudományi Intézete, 2004.

SZIJÁRTÓ M. 2017

SZIJÁRTÓ M. István: *Emberek és struktúrák a 18. századi Magyarországon. A politikai elit társadalom- és kultúrtörténeti megközelítésben*. Akadémiai Doktori értekezés. Budapest, 2017.

SZINNYEI 1903

SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái*. VIII. Budapest, Hornyánszky Viktor, 1902.

TÜDŐS S. 2008

TÜDŐS S. Kinga: A székely örökség háramlása a 16–17. századi végrendeletek tükrében. *Aeteas* 23/4. 2008, 205–222.